

Araştırma Makalesi | Research Article

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

Makale Geliş | Received: 09.11.2022

Makale Kabul | Accepted: 28.11.2022

Atıf | Cite as: Dastanbek Razak Uulu, “XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Topraklarında Bulunan Kırgızlar ve Kırgızistanlılar”, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), Aralık 2022, s. 95-110.

DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1201813>

XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI TOPRAKLARINDA BULUNAN KIRGIZLAR VE KIRGIZİSTANLILAR

Dastanbek RAZAK UULU*

Öz

Osmanlı Devleti, Hicaz bölgesini kendi kontrolüne aldıktan sonra hac organizasyonu da yine Osmanlılar tarafından yürütülmeye başlamıştır. Halifeliğin merkezinin de Kahire'den İstanbul'a taşınması ile artık Osmanlı, tüm İslam dünyasının merkezi haline geldi. XVI yüzyıldan itibaren Türkistan Hanlıkları ile Osmanlı Devleti'nin siyasi münasebetlerinin başlaması ile artık Türkistan halkı ve Kırgızların çoğunluğu da hac yolu için İstanbul hattını tercih ettiler. Ayrıca XIX. Yüzyılda siyasi, ticari, kültürel ilişkiler daha artmıştır ve İstanbul'a gelen devlet adamlarının sayısı artmıştır. Onların bazıları kaynaklarda Kırgız şehzadeleri olarak geçmiştir. XIX yüzyılın sonları ve XX yüzyılın başlarında İslam ve Türk dünyasındaki Panislamizm ve Pantürkizm cereyanları Kırgızları da etkilemiş ve onlar da Osmanlı topraklarına gelmeye başlamışlardır. Bazı Kırgız beyleri Osmanlı Devleti'nin yetkilileri ile siyasi temas kurmuşlar. Bu dönemlerde eğitim için gelen Kırgız talebelerin de sayısı artmıştır. Çanakkale ve Kurtuluş Savaşlarında da Türkistan halkından katılanlar olmuştur ki, onların içinde mutlaka Kırgızların da olması ihtimaldir. Çalışmamızda Osmanlı Devleti topraklarına hac, eğitim, ticaret gibi amaçlarla gelen Kırgızların faaliyetleri anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırgızlar, Osmanlı, Hac, Eğitim, Talebe.

THE KYRGYZS AND KYRGYZSTANS IN THE OTTOMAN TERRITORIES. THE BEGINNING OF THE XX. CENTURY

Abstract

After the Ottoman Empire took the Hijaz region under its control, the pilgrimage organization began to be carried out by the Ottoman Empire. The Ottoman Empire became the center of the entire Islamic world after the center of the caliphate was moved from Cairo to Istanbul. After the XVI century, with the political relations between the Turkestan Khanates and the Ottoman Empire, the people of Turkistan and the majority of the Kyrgyz prefer to choose the Istanbul line (road) for the pilgrimage route. In the XIX century, political, commercial and cultural relations between them had increased and the number of statesmen who came to Istanbul enlarged. It has been said that some of those who visited Istanbul were Kyrgyz princes.

* Doktora Öğrencisi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, dastanrazakuulu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5326-2931.

At the end of XIX, and the beginning of XX centuries, Pan-Islamism and Pan-Turkism movement in the Islamic and Turkish world also affected the Kyrgyz people and started to come to the Ottoman territories. Some Kyrgyz lords established political contacts with the authorities of the Ottoman Empire. During these periods of time, the number of Kyrgyz students who came to İstanbul for education had increased. There were also people from Turkistan who participated in the Chanakkale and Anatolia Independence Wars. the Kyrgyz people were among the wariers of Anatolia Independence Wars. This study, demonstrates the Kyrgyz people who came to the Ottoman Empire's lands for pilgrimage, education, merchant and refugee purposes.

Keywords: Kyrgyz, Ottoman, Pilgrimage, Education, Student.

Giriş

Kırgızlar, ilk olarak Anadolu topraklarına Selçuklular ve Osmanlıların ilk dönemlerinde gelmişler. Ancak buna dair bilgi veren herhangi bir tarihi yazılı kaynak bulunmamaktadır. Şimdilik yalnızca Kırgız adı geçen eski türbelerden başka kaynak yoktur. XVIII. Yüzyıl başında Fergana Vadisi'ndeki Hokand Hanlığı; Özbek, Kırgız, Kıpçaklar tarafından kurulmuştur. Daha sonra Kırgız toprakları üzerinden genişleyen hanlık, Kırgızların da devleti haline gelmiştir. Ayrıca orduda ve sarayda Kırgızların tesiri büyük olmuştur. XIX. Yüzyıl başında Osmanlı Devleti ile siyasi münasebetleri başlatan Hokand Hanlığı sık sık elçi ve vezirlerini İstanbul'a göndermeye başlamıştır. Bazı kayıtlarda Hokand hanzadeleri Kırgız hanzadeleri olarak geçmektedir¹. Alımbek adlı bir Kırgız, XIX. Yüzyıl başlarında ticaret için Buhara, Semerkant, Kaşgar ve İstanbul'a gibi şehirlere gitmiştir². Alımbek daha sonra Hokand Hanlığı'nda hizmet etmeye başlamış ve Datka unvanını almıştır. Hanlıkta etkisi artmış ve baş vezirliğe kadar yükselmiştir. Alımbek, Andican eyaletinde vali iken, Oş şehrine büyük bir medrese yaptırmış ve bu medresede 150'den fazla talebe eğitim görmüştür. Medreseden mezun olanlar, ilim tahsiline devam etmek amacıyla başka ülkeler ve İstanbul, Şam ve Kahire gibi Osmanlı Devleti'ne bağlı büyük şehirlerdeki medreselere gitmişlerdir³.

1860'larda Rusya'dan birkaç Kırgız muhaciri Tirnovi Sancağı'na geçmiş ve oradan da Vidin Eyaleti'ne bağlı kazalara geçmelerine Osmanlı Devleti yardım etmiş, böylece temel ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bunun için muhacirler Osmanlı Devleti'ne teşekkürlerini bildirmişlerdir⁴. Hokand Hanlığı'nın son hanı Hudayar Han, sürgünde bulunduğu Rusların elinden kurtulmayı başarmış ve Hindistan üzerinden Mekke'ye hac ziyaretine gitmiştir. 1882'de Mekke'de Abdulazizoğlu Abdurahim Efendi ile tanışmış ve daha sonra onunla beraber İstanbul'a gelerek, evinde 3 ay kalmış ve ona bütün geçmişini anlatmıştır⁵. XX. Yüzyıl'a gelindiğinde Kırgızların daha sıklıkla Osmanlı topraklarına gelmeye başladığını görüyoruz. Bunun nedenleri ve amaçları olarak hac, eğitim, siyasi sürgün ve diplomasi gibi hususlar gösterilebilir.

¹ Mustafa Güler, "XIX. Asırdan Günümüze Kırgızistan'da Hac Olgusu ve Osmanlı Devleti'nin Bölge Hacılarına Yaklaşması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1, 2016, s. 5.

² Baybolot Abıtoov, "Alımbek Datka Vıdayuşıysa i Neordinarnıy Gosudarstvennyy Diyatel Kırgızov", *Alımbek Datka cana anın ordu*, Muras fondu yayınları, Bişkek 2016, s. 54.

³ N. Mırzabayeva, "Alımbek Datkanın XIX kılımdağı komduk-sayasiy işmerdigi", *Alımbek Datka cana anın ordu*, Muras fondu yayınları, Bişkek 2016, s. 134.

⁴ *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Avrasya/Kırgızistan*, s. Haz. Ahmet Zeki İzgör. TDBB yay, İstanbul 2008, s. 261-262.

⁵ Ziyabiddin Maksım, *Fergana Hanlar Tarihi*, Turar Yay, Bişkek 2007, s. 6.

Hac Vesilesiyle İstanbul'a Gelen Kırgızlar

Türkistanlıların hacca gitmeleri için Afanistan-Hindistan-Hicaz, İran-İrak-Hicaz ve Kafkas-İstanbul-Hicaz gibi 3 güzergâh vardı. Ancak Türkistanlılar bu seçeneklere rağmen 16. yüzyıldan sonra daha çok İstanbul yolunu seçmeye başlamışlardır. Özellikle XIX. yüzyıl sonunda Taşkent-Odessa demiryolunun kuruluşundan sonra daha hızlı bir şekilde Kırım'a ulaşarak, oradan da gemiler ile Osmanlı topraklarına varmışlar ve buradan hac yolculuklarına devam etmişlerdir. XX. yüzyıla gelindiğinde hac adayları olan Türkistanlıların neredeyse tamamı İstanbul'a gelip, buradaki kutsal mekanları ziyaret etmiş ve daha sonra Hicaz bölgesine olan seyahatlerine devam etmişlerdir.

1901'de Kırgızistan'ın Pişpek şehri ve bu eyalete bağlı Şamşı, Sokuluk, Temirbolot köylerinden Kulca Bekbayutov, Oğlu Tümenbet, Rahmet Maltaev, Camanbay Maltaev, Balcan Tölebaeva, İbrahim Uulu gibi hacca giden Kırgızlar'a dair arşiv belgelerinde bilgiler bulunmaktadır⁶.

İzmir'in Urla ilçesinde "Kırgız limanı" ve civarında "Kırgız" adlı yer isimleri vardır. Belki de Kırgızlar, Osmanlı topraklarına geldikten sonra bu limandan daha kalabalık olarak gemiyle hac seyahatine devam ettikleri için burası böyle isimlendirilmiştir⁷. Bunun haricinde Osmanlı topraklarındaki diğer Müslümanlar gibi Kırgızların da tekkeler kurdukları rivayet edilmektedir. Bilindiği gibi İstanbul'da Özbekler, Buhara ve Kaşgar adlı tekkeler bulunmaktadır. Kırgızlar da içinde olduğu tüm Türkistanlılar buralarda barınmışlar veya meselelerini bu tekkelerde görüşmüşlerdir. Ayrıca İstanbul'da bir de Kırgız Konağı⁸ kurulmuştur. Kırgız hacılarının Cidde'de sayılarının artması üzerine konaklama sıkıntısı ortaya çıkmış ve burada da bir zaviye kurmak için devletten yardım istenmiş fakat yardım olmayınca zaviyenin inşası tamamlanamamıştır⁹.

Çarlık Rusya'nın sömürgeci politikalarının güçlendiği zamanlarda Kırgız halkının önderleri Şabdan Cantay oğlu, Bayzak Çarkınday oğlu, Çolponkul Tınaalı oğlu, Dür Sooronbay oğlu, Kanat Abıke oğlu, Möküş Şabdan oğlu vd. Osmanlı Devleti'ne gelerek iki halk arasında kültürel ve siyasi ilişkilerin kurulmasını sağlamışlardır¹⁰. Şabdan Baatır ve Bayzak Baatır ise Kırgız liderleri olarak İstanbul'a geldiklerinde Türk siyaset adamları ile görüşmüş ve bağımsızlık hareketlerini geliştirme ile ilgili bilgi alışverişi yapmışlardır. Şabdan Han Cantay oğlu 8 Mart 1904'te Hicaz Demiryolu'nun kuruluşu için 23 bin 813 altın kuruş miktarında büyük bir maddi yardım sağlamıştır. Bu yüzden Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit tarafından altın, nikel madalyalar ve Nişan-ı Hümayun takdimnamesi ile ödüllendirilmiştir¹¹. Şabdanla beraber 20 Kırgız hacı adayları da İstanbul'a gelmiştir¹².

⁶ Dyikanbek Shamshidin Uulu, *XIX. Yüzyılda Türkistanlı Hacıların Hac Yolculuğu*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yük. Lis. Tezi, Ankara 2019, s. 38.

⁷ A. İsakov, G. Murzakulova, "Anadoluda Kırgız İzderi (Cer Attarı)", *Enesaylık Danaker Etnograf Viktor Butanayevdin 7 cildik maarakesine arnalgan cıynak*, Muras fondu yay, Bişkek 2016, s. 172.

⁸ Cengiz Buyar, "Hicaz Madalyalı Türkistanlı Bahadır", *Yedi Kıta Dergisi*, Sayı 136, Aralık 2019, s. 26.

⁹ Güler, s. 8-9.

¹⁰ Döölötбек Saparaliyev, "XX. Yüzyıl Başındaki Kırgız-Türk Siyasi İlişkileri Hakkında Rus Arşivlerinden Edinilen Yeni Bilgiler", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Kırgız-Türk İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*. Uludağ Üniv Yay. Bursa 2017, s. 287.

¹¹ D. Saparaliyev, "Şabdan Baatır", *Kırgızdar*, Cilt. 6. Bişkek 2004, s. 153.

¹² Buyar, s. 29.

XX. yüzyılın başında Fergana vadisindeki Ala-Buka bölgesinde yaşayan Nurmoldo Narkul Uulu, Kırgızların ünlü şairlerindendi. Nurmoldo, Namangan'daki İmam Kırgız medresesinde eğitim gördükten sonra Keşmir'e gidip orada medrese eğitimine devam etmiştir. Keşmir'de 5 senelik eğitimini tamamladıktan sonra Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Mekke'ye hacca gitmiştir. Buradan da Keşmir yerine Osmanlı başkenti İstanbul'a gitmiştir. Nurmoldo; Pişpek, Taşkent, Aşkabat, Düşembi, Semarkand, Buhara, Kazan, Kırım, Urumçi ve İstanbul gibi büyük şehirlerde şiirleri söylemiştir¹³.

Bu dönemde Salahuddin İbn-i Mevlâna Siracüddin Sakıb Efendi de İstanbul'da bulunmuştur. Salahuddin Sakıb 1838'de Kırgızistan'ın Oş kentinde doğmuştur. Babaları Mevlâna Siracüddin, Hokand medreselerinde tahsil görmüş olup, devrinin önde gelen müderrisleri ve Nakşibendî şeyhleri arasında yer almaktaydı.

Salahuddin Sakıb 1879'da ilk hac ziyaretini gerçekleştirmiştir. Aynı yıl babası Mevlâna Siracüddin'in vefatı üzerine irşad makamına geçmiş ve babasının bütün müridleri, (takriben 1000 kişi) kendisine mürid olmuşlardır. Sakıb, 1889 yılında ikinci defa hacca gitmiştir. Kendisi Nakşibendi tarikatına mensup bir âlim olduğu için, Osmanlı topraklarında da iyi tanınıyordu. 1908'de İstanbul'a gelmiş ve bizzat Sultan II. Abdülhamit onu Yıldız Sarayı'nda kabul etmiştir. Saatlerce süren görüşmelerinde Sultan'ın birçok sorusuna cevaplar vermiştir¹⁴. Sultan II. Abdülhamit'in Türkistan bölgesine göndermiş olduğu eşenleri, dervişleri ve gizli heyetleri göndermiştir¹⁵. Belki de onlar aracılığıyla Salahuddin'in sultan ile temas kurması mümkün olmuştur. Bazı rivayetlere göre Salahuddin Sakıb Efendi, Sultanın manevi hocası olmuştur. O aynı zamanda, Oş'lu Alay kraliçesi, Hokand Hanlığı'nın datkası, dönemin en önemli siyasetçilerinden Kırgız Kurmancan Datka'nın da manevi hocası idi¹⁶.

Salahuddin Sakıb, İstanbul'da birçok medrese ve türbeyi ziyaret etmiştir. Kendisinden bir sene önce İstanbul'a gelen Süleyman Hilmi Tunahan ile iftar yemeğinde tanışmış ve beraber Bursa'ya kadar giderek onu müritliğe kabul etmiştir¹⁷. İstanbul'dan Mekke'ye yeni kurulan Hicaz Demiryolu üzerinden yolculuk yapmıştır. Dönüşte kendisi ile birlikte Oş'tan gelen yardımcısı Mirza Abdurahim Tesbici Baba'yı İstanbul'da Hilmi Tunahan'ın yanında bırakmıştır¹⁸. Salahuddin Sakıb'ın, *Divan, Ma'mûlât-ı Sâkıbî* ve *Makûlât-ı Sâkıbî* gibi önemli eserleri kaleme almıştır.

1904'te İstanbul'a yerleşen Andicanlı Tesbihçi Hacı Sahib bin Abducelil, Kahveci Mehmed Ağa'nın kızı ile evlenmiş ve 10 sene boyunca Eyüpsultan'daki İslambey Mahallesi'nde ikamet etmiştir. Bu zaman zarfında bir de dükkân işletmiş ve 1914 senesinde Osmanlı vatandaşlığına geçmiştir¹⁹. Onun da hacca gidip dönüşünde İstanbul'da kalmış olması muhtemeldir.

¹³ Sovetbek Baygaziev, *Nurmoldo XIX Kılımdın Tunguç Agartuuçusu Cana Daanışman Pedagogu*, Erkin Too Yay, Bişkek 2005, s. 13.

¹⁴ Begican Ahmedov, *Kırgızstan Oluyalardın Mekeni*, Haktan Yay, Bişkek 2017, s. 48.

¹⁵ Alâeddin Yalçınkaya, *Sömürgecilik-Pan-İslamizm Işığında Türkistan*, Lalezar Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 139.

¹⁶ Ahmedov, s. 86.

¹⁷ Salahuddin İbn-i Mevlâna Siracüddin (k.s.) (dogrulus.com), 2011, 18 Mayıs. Erişim tarihi: 18. 08. 2022.

¹⁸ Ahmedov, s. 86.

¹⁹ *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Avrasya/Kırgızistan*, s. 268-269.

Osmanlı Devleti'ne Eğitim Amaçlı Gelen Kırgızlar

İttihat ve Terraki Partisi'nin iktidara gelmesiyle Osmanlı Devleti'nin Türkistanlılarla ilişkileri daha da yoğunlaşmaya başlamıştır. Türkistanlı gençlerin, Osmanlı Devleti'nin büyük şehirlerine eğitim amaçlı olarak geldikleri görülmektedir. Bunların çoğunluğu dini eğitim için medreselere girmişler, Osmanlı'nın hâkimiyetindeki Mekke, Medine, Şam ve payitaht İstanbul'a gelmişlerdir. Bu Türkistanlı gençler arasında Osmanlı coğrafyasında eğitim alan Kırgız talebelerin de bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan biri de ünlü Kırgız bilim ve siyaset adamı İşenaalı Arabayev'dir. Kırgızistan'daki usul-i cedit okullarında eğitim alan Arabayev, öğretmeni Zair Tairov'un tavsiyesi ile Rusya'nın Orenburg şehrine gitmiş fakat orada herhangi bir okula giremediğinden dolayı, İstanbul'a gelerek bir lisede 3. sınıftan devam etmiştir. Arabayev, İstanbul'da 6 ay eğitim gördükten sonra İzmir, Beyrut, Mekke, Medine şehirlerine seyahat etmiştir. Yarım yıl sonra İstanbul'a tekrar gelip, eğitimine devam etmiştir. İstanbul'da bulunduğu sırada Petersburg'dan gelen devrimci gazeteleri okumaktaydı. Ancak Türk Hükümeti bundan haberdar olmuş ve kontrole başlamıştır. Kontrollü hayata dayanamayan Arabayev, hatıralarında tekrar Orenburg'a döndüğünü belirtmiştir. Arabayev'e ait arşiv dosyasının ilk sayfasında onun dış ülkelerde olduğu hakkında bilgi verilen tablodan, 1907'de İstanbul ve Arabistan'da olduğu anlaşılmaktadır²⁰.

Arabayev, Orenburg'da eğitimini tamamladıktan sonra Kırgızistan'a dönmüş ve birkaç köyde öğretmenlik yapmıştır. 12 Ocak 1917'de "Kazak" gazetesine yazdığı bir yazısında Gışman Koşoyoğlu adlı bir Kırgız'ın lise eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'a gittiğini ve orada eğitim görerek, mezun olduğunu belirtmektedir. Onun I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Türkiye'den döndüğünü ve ülkesinde bir mektep kurarak yüzlerce talebeye dersler verdiğini ifade etmektedir²¹. Buna göre, 1912-1914 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde bulunmuş olması muhtemeldir. Tarihçi R. Abdukulova, onun adının Gışman değil Osman olduğunu belirtir²².

Arabayev yine aynı yazısında Hacı Kasımalı Mambetoğlu adlı bir Kırgız'ın hacca gittiğini ve oradan döndükten sonra bir mektep kurup halka eğitim vermeye başladığını söylemektedir²³. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkistanlılar hacca gitmek için İstanbul üzerinden seyahatlerine devam ediyorlardı. Hacı Kasımalı Mambetoğlu da büyük bir ihtimalle İstanbul'a uğramış, oradaki okullar ve eğitim sistemini görmüştür.

Kırgız bilim adamı Huseyin Karasa Uulu hatıralarında Çarlık Rusya döneminde Rusların kurduğu Rus-Tuzem okulunda eğitim gördüğünü ve öğretmeni Zahir adlı birisi çocukları evine toplayarak, Türkiye'de bulunduğunu, o ülke kültür-bilim alanında daha ileri olduğunu anlatmıştır²⁴.

²⁰ Aida Kubatova, *Kırgızstandağı cadidçilik kıymılı 1900-1916*, Kırgızistan Bilimler Akademisi Yay, Bişkek 2012, s. 154.

²¹ İşenaalı Arabayev, Kazak gazetesini, (Ишанғали Арабайұлы. «Қазақ» гезеті, №259), 12 Ocak 1917, s. 4.

²² Roza Abdukulova, *Osmon Mamleketi-Türkistan Handıktarı Menen Mamileleri*, Manas Univ Yay, Bişkek 2014, s. 100.

²³ Arabayev, s. 4.

²⁴ Huseyin Karasa Uulu, "1916-cıydağı kötörülüş cönündö", *Ürkün*, Ala-Too yayımları, Bişkek 1993, s. 205.

24 Haziran 1910'da memleketi Ferganalı Taş Polot Bek adlı şahıs askeri eğitim almak maksadı ile İstanbul'a gelmiş ve bir okula kabul edilmiştir²⁵. Yine aynı dönemde Kırgızistan'daki Isık-Göl bölgesinin Barskoon ilçesinden Şadihan Mollo da İstanbul'da eğitim almıştır²⁶.

Altaylı Kırgızlara mensup bir öğrenci Bursa Mekteb-i Sultanisi'nde eğitim görmüştür. Onun 1915'te Darülmualimin Mektebi'ne kayıt için başvurduğu hakkında arşiv belgelerinde bilgiler yer almaktadır²⁷. Kırgızların da içinde bulunduğu Türkistanlı öğrenciler sadece İstanbul'da değil, Mekke ve Medine şehirlerinde de eğitim görmüşler, dini ilimler ve Arap dilini de bu şehirlerde öğrenmişlerdir. Cemal Paşa, Ulum-ı Arabiye eğitimini Medine'de tamamlayan 8 Kırgız öğrenciyi İstanbul'a göndermiş ve bunlar bir medreseye kabul edilerek eğitimlerine devam etmişlerdir²⁸. İstanbul'da eğitim gören Kırgız ve Kazak öğrencileri Türkistan'da da Osmanlı tipi eğitimin gerekliliği ve bu nedenle daha çok öğrencinin gelmesi için Osmanlı devlet adamlarına başvurmuşlardır. İstanbul'da eğitim gören Rusyalı Türkler, Rusyalı İslam Talebeler Cemiyeti'ni kurmuşlar ve Rusya'dan gelen Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Başkurt vd. öğrencilerin otelde veya sokakta kalmamaları için bir kulübe açmışlardır²⁹.

Türklerin Girdiği Savaşlara Katılan Türkistanlılar

XX. yüzyılın başında bireysel olarak veya gruplar halinde Osmanlı'da eğitim gören ve hac vesilesiyle yola çıkan Türkistanlılar, Türk orduları saflarında da yer almışlardır. 1912'de Balkan Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Medine ve Mekke'de eğitim gören Türkistanlı öğrencilerden 400 kişi İstanbul'a gitmiştir. 1913'te savaşın sona ermesinin ardından bu öğrenciler Hicaz'a geri dönmüşlerdir. I. Balkan Savaşı sırasında Ferganalı Hacı Yoldaş da hacca gitmiş ve dönüşünden sonra savaşa katılmaya karar vermiştir³⁰.

Savaş döneminde İstanbul'da eğitim gören Türkistanlı öğrenciler bir taraftan öğrenimlerine devam ederken bir taraftan da Osmanlı-Türkistan ilişkileri hakkında çalışmalar yapmışlardır. İstanbul'da eğitim gören Kırgız, Kazak ve Astrahan bölgelerinin temsilcileri Harbiye Nazırlığı'na bir müracaatta bulunmuşlardır. Hazırladıkları belgede: "*Osmanlı Devleti'nin milli orduların kurulmasına yardımcı olarak bu bölgelerin bağımsızlığına katkı sağlanması, Türkistan'da Osmanlı tipi eğitimin gerekliliği ve bu nedenle Türkiye'ye daha çok sayıda Türkistan'dan öğrenci getirilmesi, Türkistanlı öğrencilerin İstanbul'da Türkistan bayrağı altında bir teşkilatlanmaya gitmesinin gerekli olduğunu ve bu konular hakkında çalışmak istediklerini belirtmişlerdir*"³¹.

I. Dünya Savaşı'ndan önce Arabistan'a gönderilen Türkistanlı talebeler, savaşın başladıktan sonra da memleketlerine dönmemişlerdir. Savaşın başlaması ve Cihad-ı Ekber ilan edilmesinden sonra Medine'deki Türkistanlılar Osmanlı ordusuna gönüllü yazılarak İngilizler ve Araplara karşı savaşmışlardır. Türkistanlı talebeler Mekke ve

²⁵ Belgelerle Osmanlı-Türkistan İlişkileri, Devlet Arşivleri Yayınları, İstanbul 2004. s. 54.

²⁶ Saparaliyev. XX. Yüzyıl... s. 288.

²⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi. MF.ALY. 95, 40, 1334, L 26. 1.

²⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi. MF. ALY. 95.45. 1334, L. 27. 4.

²⁹ Teârif-i Müslimin Dergisi, 18 Teşrin-i sâni 1326, Cilt. 1, Sayı. 24, s. 396.

³⁰ Çağatay Koçar, *Atayurttan Anayurda Türkistanlılar*, Ekrem Matbaası, Adana, (tarih gösterilmemiş) s. 38.

³¹ Ahat Andican, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, DK yayınları İstanbul 2009, s. 301.

Medine'ye eğitim için gitmelerine rağmen Araplara karşı, Osmanlı ordusu safında yer almışlar ve gönüllü olarak Süveyş ve Akabe'de İngiliz ve Araplara karşı savaşmışlardır. Öğrenciler haricinde hacca gelen Türkistanlılardan: Hacı Yoldaş, Hacı Abdullah Aker ve birkaç Türkistanlı Süveyş Kanalı'na, bir kısmı ise Çanakkale'ye gitmişlerdir. Türkistanlılar bu bölgelerde gönüllü olarak çalışmışlar ve Medine'ye geri dönmüşlerdir³². Daha sonra 70-80 Türkistanlı gencin ise Çukurova'ya gelip yerleştikleri bilinmektedir.

I. Dünya Savaşı sırasında Rusya, Türkistan'dan da asker toplamaktaydı. Rusların Alman ve Avusturya-Macaristan ile savaşlarında esir düşen askerleri arasında Türkistanlı askerler de bulunuyordu. Onlar bir yolunu bulup, Türk topraklarına gelmişlerdi. 1917'de Avusturya cephesine esir düştükten sonra Osmanlı topraklarına ulaşabilen 25 Türkistanlı harp esiri ülkelerine dönebilmek için Osmanlı hükümetinden yardım talep etmişlerdir. Üsküdar'daki Özbek tekkelerine yerleştirilen esirlerin bir kısmı Batumi üzerinden İslam'ın elçileri göreviyle Türkistan'a dönme şansına sahip olmuşlar, bir kısmı da Osmanlı ordularına katılmışlardır³³. Bunların bazıları savaş öncesinde Osmanlı Devleti'nin askeri kurumlarında eğitim görmüş subaylardı. I. Dünya Savaşı'na katılan Türkistanlıların bazıları Anadolu'da kalarak Kurtuluş Savaşı'na da katılmışlardır³⁴.

Kurtuluş Savaşı sürecinde, özellikle hacca giden Kırgızların da içinde bulunduğu Türkistanlılar hac yolunda veya dönüşte Türklerin saflarında savaşa katılmışlardır³⁵. Bunlardan 40 kişilik bir grup Çukurova'ya yerleşmiş ve daha önce gelen Türkistanlılarla beraber Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'yi başlatmasıyla birlikte Çukurova'da Fransızlara karşı milli direnişe katılmışlardır³⁶. *Çağatay Koçar*, çalışmalarında Çukurova'da Milli Mücadele'ye iştirak edenlerin, Türkistan'ın neresinden ve hangi boya mensup olduklarını belirtmemiştir. Burada dikkat çeken, Özgen (Hacı Gazi Özgen, Mustafa Özgencil, Hacı Taşpolat Özgencil) soy isimli üç şahıstan bahseder. Bunların soy isimlerini Türkistan'ın veya şimdiki Kırgızistan'ın Özgen şehrinde almış olmalı ve Özkentli olmaları ihtimal dahilindedir³⁷.

Diplomatik ve Siyasi Sebeplerle Türkiye'ye Gelen Türkistanlılar

10 Aralık 1917'de Fergana'nın Hokand şehrinde eski Hokand Hanlığı'nın sarayında toplanan 3 günlük kurultay sonrasında "Türkistan (Hokand) Milli Muhtariyeti" ilan edilmiştir. Bu hükümetin kurucusu olan Şura-i İslam fırkasında Kırgızlardan Avukat Ahmatbek Koybagarov da bulunuyordu³⁸. Kurulan hükümeti pekiştirmek ve başka ülkelerle ilişkiler kurmak için çalışmalara başlamış, fakat Buhara Emiri'ne yardım talebi için gönderilen heyet eli boş dönmüştür. Daha sonra Türkiyeli Türklerin de bilgi ve görüşlerinden istifade etmek için Abid Can Mahdum ve Mehmet

³² Koçar, s. 41.

³³ Andican, s. 311.

³⁴ Andican, s. 312.

³⁵ Mehmet Yüce, "Bağımsızlık Sonrası Türkiye-Kırgızistan Ekonomik ve Sosyal İlişkiler", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Kırgız-Türk İlişkileri Sempozyumu, 3-5 Mayıs, Bursa 2013*, Uludağ Üniv. Yayınları, Bursa 2017, s. 401.

³⁶ Ç. Koçar "Çukurova'nın Kurtuluşuna İştirak Eden Türkistanlılar" *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara 1994, s. 2382.

³⁷ Koçar, s. 44.

³⁸ Kubatova, s. 122.

Emin Efendi Zade, Bakü'ye gönderilmişti³⁹. Ancak onlar geri döndüklerinde muhtariyet Bolşevikler tarafından yıkılmıştı.

1918 yılının sonbahar aylarına doğru Türk ordusu Bakü'ye girmiş iken, Türkistan'ın vaziyetini arz etmek için: Mir Adil, Mir Ahmed, Recep Baysun, Hacı Merankul, Seyid Nasir Mir Celil gibi Türkistan'ın farklı şehirlere mensup aydınlardan oluşan bir heyet İstanbul'a gelmiştir. Bunlar Talat ve Enver Paşalar, Hariciye Nazırı Nesim Bey ve Merkezi Umumi azaları ile görüşmeleri yaptılar⁴⁰. Aynı zamanda Recep Baysun'a Türk pasaportu verilmiş ve Türkistan'ın vaziyetini Avrupa'ya bildirmek için Türk aydınlarla birlikte İsviçre'ye gönderilmiştir.

Buhara Halk Cumhuriyeti daha önce Kurtuluş Savaşı sırasında Türkiye'ye para yardımı göndermişti. Bu arada Anadolu'daki kurtuluş savaşında düşmanlar mağlup edilerek bölgeden sürülüyorlardı. Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan ordusu mağlup edilmiş, Mustafa Kemal Paşa'ya İslam ülkelerinden hediyeler ve mektuplar gönderilmiştir⁴¹. Buhara Halk Cumhuriyeti bu zaferi kutlamak ve diplomatik temaslarda bulunmak için Ankara'ya 7 Ocak 1922'de bir heyet göndermiştir⁴². Sakarya Zaferi sonrasında bütün Türkistanlıların takdir ve memnuiyet ifadesi olarak gönderilen bu elçilik heyetinde daha önce Türkiye'de tahsil görmüş Recep Bey ve Naziri Beyler de yer almışlardı. Heyet Mustafa Kemal Paşa'ya verilmek üzere bazı hediyeler de getirmiştir. Hediyeler arasında Emir Timur'a ait bir Kuran-i Kerim ve altın taşlar ile süslenmiş 3 Buhara kılıcı da vardı. Elçilik heyeti Ankara'ya gelişinin ikinci gününde Çankaya'da, Atatürk tarafından kabul edilmişler ve görüşme esnasında Türkistan hakkında bilgiler vermişlerdir. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa bu getirilen hediyelerle ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde teşekkürlerini bildirmiştir⁴³. “*Bu mukaddes kitabı Türk milletine hediye ediyorum. Bu üç kılıçtan birini ben aldım, ikincisini Batı Cephesi Kumandanı olan İsmet Paşa'ya verdim. Üçüncüsünü de İzmir fatihine saklıyorum. Bu kılıç İzmir'e ilk giren kumandanın beline takılacaktır*”, demiştir⁴⁴.

1921'den itibaren Türkiye Türkistan Ceditçilerinin siyasi sığınağı merkezine dönmüştür. Türkistan Millî mücadelesinin önde gelen isimlerinden Mustafa Çokay 25 Şubat 1921'de İstanbul'a gelerek, İtilaf devletleri ile görüşmüş ve kuruluş sürecinde olan yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni desteklemiştir⁴⁵. Türkistan'daki Ceditçilik, milli mücadele ve Basmacılar hareketi Bolşevikler tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra Zeki Veli Togan, Abdulkadir İnan, Abdülvahab Murat, Alimcan Togan, Mustafa Şahkulu ve Osman Hoca gibi ceditçiler Türkiye Cumhuriyeti'nin himayesine sığınmışlardır⁴⁶.

³⁹ Recep Abdullah Baysun, *Türkistan Milli Harekâtı*, Zaman Kitapevi, İstanbul 1945, s. 31.

⁴⁰ Baysun, s. 32.

⁴¹ Dastanbek Razak Uulu, *Türk Kurtuluş Savaşına Buhara Yardımları*, 10. *Gelecekle İletişim Çalıştayı Bildirileri*, Taşkent 2018, s. 246.

⁴² Aybars Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Zeus Yayınları, İzmir 2005 s. 342.

⁴³ Mehmet Saray, *Atatürk ve Türk Dünyası*, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 211-212.

⁴⁴ E. V. Şapolyo, “Atatürk ve Üç Kılıç”, *Türk Kültürü*, Sayı 35. Kasım 1965, s. 86.

⁴⁵ Abdülvahap Kara, *Türkistan Ateşi Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, Da Yayınları, İstanbul 2002, s. 186.

⁴⁶ Darhan Kydyraliev, *Türkistan'daki Ceditçilik Hareketi ve Bunun Türkiye ile Münasebeti*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001. s. 248.

Türkiye’de Kırgız Yer ve Kişi Adları

Farklı dönemlerde farklı sebeplerle Anadolu’ya gelen Kırgızların bazıları memleketlerine dönememişlerdir. Onlar Türkiye Türkleri içinde büyük oranda asimile olmuş olsalar da “Kırgız” adını korumuşlardır. Örnek olarak Manisa, Antalya, Ankara ve Tokat illerinde Kırgız mahalle adları vardır. Yukarıda da belirtildiği gibi İzmir’in Urla ilçesinde bir Kırgız limanı ve Kırgız mahallesi mevcuttur. Bunların haricinde birçok şehir, köy ve kasabada Kırgız adlı sokaklar da bulunmaktadır. Eskişehir’de Kırgız Dağı; yine Eskişehir, Mardin, Giresun, Aksaray, Çorum, Kayseri’de Kırgız tepeleri; Ordu ve Tunceli’de Kırgız yaylası; Ordu ve Kocaeli’nde Kırgız mezarları; Ankara, Aksaray, İznik ve Tokat’ta Kırgız türbeleri mevcuttur. Gaziantep, Konya ve Bolu illerinin bazı köylerinde de kendilerinin Kırgızların soyundan geldiğini belirtenler vardır. Bunların bazıları Kırgız soyadını almışlardır⁴⁷. İzmir’de yaşayan Mustafa Kırgız’a göre; atası olan bir Kırgız ve 1900’lerin başında birkaç Kırgız ailesi Anadolu’ya gelmişler, daha sonra Aydın ilinin Köşk ilçesindeki İlıdağ köyüne yerleşmişlerdir. Bugün de Yörüklerle beraber bu köyde yaşamaktadırlar. Mustafa Bey, ailesinin önce Tabaş soyadını aldığını daha sonra ise bunu Kırgız soy ismi ile değiştirdiklerini belirtmiştir⁴⁸.

Sonuç

Kırgızlar Osmanlı topraklarına ilk olarak Hokand Hanlığı döneminde gelmeye başlamışlardır. Adı geçen hanlık Osmanlı Devleti ile sürekli olarak temaslarda bulunmuştur. Gönderilen elçi ve diplomatlar Kırgızların da içinde bulunduğu hanlıktaki tüm halkları temsil etmişlerdir. Bunların arasında Kırgız elçiler de bulunmaktaydı. Aynı zamanda hanlık döneminde ticaret ve eğitim için Osmanlı coğrafyasına gelen Kırgızların da varlığından bahsetmek mümkündür

XX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti topraklarına bulunan Kırgızların sayısı artmaya başlamıştır. Bu durumun oluşmasında Rusya Türkleri ve Osmanlı Türkleri arasında gelişen fikri ilişkileri ile Ceditçilik, Panislamizm ve Pantürkizm hareketlerinin önemli etkileri olmuştur.

Türkistanlılar hac ibadeti için genellikle İstanbul güzergahını tercih ettikleri için Kırgızlar da çoğu zaman bu yol ile hac ibadetini yerine getirmişlerdir. Başka bir yol ile hacca gidenler, dönüşte İstanbul yolunu kullanmışlardır. Kırgız hacı adayları Mekke ve Medine gibi İstanbul’a uğramayı da deyim yerindeyse farz olarak görmüşlerdir. Ülkelerine avdetlerinden sonra halka İstanbul ve Türkler hakkında bilgiler vermişlerdir.

Dini, eğitim amacı ve ceditçilik cereyanının güçlenmesi, birçok Kırgız gencinin İstanbul ve başka Osmanlı şehirlerine gelip eğitim görmelerinin temel nedeni olmuştur. Ayrıca XX. yüzyılın başlarında İstanbul’daki okullarda eğitim gören birkaç Kırgız gencinin daha sonra ülkelerinde mektepler açmış ve öğretmenlik yapmış oldukları bilinmektedir.

Kırgızların da dahil olduğu Türkistanlılar farklı sebeplerle Osmanlı topraklarında bulunmuşlar ve savaşlarda Türk ordularında yer almışlardır. Bunun örneklerine Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nda rastlamak mümkündür.

⁴⁷ İsakov ve Murzakulova, s. 172.

⁴⁸ Mustafa Kırgız ile konuşma, 23 Ağustos, 2022.

Diplomatik, siyasi ve sürgün gibi sebeplerle Türkiye'ye gelen Türkistanlı liderler sadece kendi milletlerinin değil, bölgedeki tüm halkların temsilcileri olmuşlardır. Bahsi geçen dönemlerde Türkistan, bütün bir memleket ve bölge olarak görülmüştür.

Kaynakça

- Abdukulova, Roza, *Osmon Mamleketi - Türkistan Handıktarı*, Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek 2014.
- Abitov, Baybolot, "Alimbek Datka Vıdayuşıysa i Neordinarnıy Gosudarstvenniy Diyatel Kırgızov", *Alimbek Datka Cana Anın Ordu*, Muras fondu yayınları, Bişkek 2016, s. 52-72.
- Ahmedov, Begican, *Kırgızstan Oluyalardın Mekenı*, Haktan Yayınları, Bişkek 2017.
- Andican, Ahat, *Osmanlı'dan günümüze Türkiye ve Orta Asya*, DK Yayınları, İstanbul 2009.
- Arabayev, İşenalı, "Kazak gaztesi", 12 Ocak 1917.
- Aybars, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Zeus Yayınları, İzmir 2005.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi*. MF.ALY. 95, 40, 1334, L 26. 1.
- Baygaziev, Sovetbek, *Nurmoldo XIX Kılımdın Tunguç Agartuuçusu Cana Daanışman Pedagogu*, Erkin Too Yayınları, Bişkek 2005.
- Baysun, A, R, *Türkistan Milli Harekâtı*, Zaman Kitapevi, İstanbul 1945.
- Belgelerle Osmanlı-Türkistan İlişkileri XVI-XX. Yüzyıllar*, Haz. Özyurt, A., Şeker, K., Vanlı, Mehmet, Devlet Arşivleri Yayınları, Ankara 2004.
- BOA, MF. ALY. 95.45. 1334, L. 27. 4
- Buyar, Cengiz, "Hicaz Madalyalı Türkistanlı Bahadır", *Yedi Kıta Dergisi*, Sayı 136, Aralık 2019, s. 3-36.
- Güler, Mustafa, "XIX. Asırdan Günümüze Kırgızistan'da Hac Olgusu ve Osmanlı Devleti'nin Bölge Hacılarına Yaklaşması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1, 2016, s. 1-16.
- İsakov, A., Murzakulova, G., "Anadoluda Kırgız İzderi (Cer Attarı)", *Enesaylık Danaker Etnograf Viktor Butanayevdin 70 cıldık maarakesine arnalgan cıynak*, Muras Yayınları, Bişkek 2016, s. 170-173.
- Kara, Abdulvahap, *Türkistan Ateşi Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, Da Yayınları, İstanbul 2002.
- Karasayev, H., "1916-cıldagı kötörülüş cönündö", *Ürkün*, Ala-Too Yayınları, Bişkek 1993.
- Koçar, Çağatay, "Çukurova'nın Kurtuluşuna İştirak Eden Türkistanlılar" *XI. Tarih Kongresi Ankara 5-9 Eylül 1990 Kongreye Sunulan Bildiriler*, c. VI, Ankara 1994, s. 2377-2387 Erişim: <https://www.ttk.gov.tr>. *Kongreler/xı-türk-tarih-kongrei-05-09-eylul-1990-ankara-cilt-vı/*

- _____, *Atayurttan Anayurda Türkistanlılar*, Ekrem Matbaası, Adana yıl gösterilmemiş.
- Kubatova, Aida, *Kırgızstandağı cadidçilikkıymalı 1900-1916-cc*, Kırgız Bilimler Akademisi Yayınları, Bişkek 2012.
- Kydyraliev, Darhan, *Türkistan'daki Cedidçilik Hareketi ve Bunun Türkiye ile Münasebeti*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001.
- Maksim, Ziyabiddin, *Fergana Hanlar Tarihi*, Turar Yayınları, Bişkek 2007.
- Mırzabayeva, N, “Alimbek Datkanın XIX kılımdağı komduk-sayasiy işmerdigi”, *Alimbek Datka Cana Anın Ordu*, Muras Yayınları, Bişkek 2016, s. 132-140.
- Mustafa Kırgız ile konuşma*, 23 Ağustos, 2022.
- Osmanlı Arşiv Belgelerinde Avrasya/Kırgızistan*, Haz. Ahmet Zeki İzgör, TDBB Yayınları, İstanbul 2008.
- Razak Uulu, D, “Türk Kurtuluş Savaşına Buhara Yardımları”, *10. Gelecekle İletişim Çalıştayı*, RTÜK Yayınları, Taşkent 2018, s. 237-251.
- Salahuddin İbn-i Mevlâna Siracüddin (k.s.) SALÂHUDDÎN İBN-İ MEVLÂNÂ SİRÂCÜDDÎN (K. S.) (dogrus.com) Mayıs 2011. *Son Erişim Tarihi* 22.07.2022.
- Saparaliyev, D., “XX. Yüzyıl Başındaki Kırgız-Türk Siyasi İlişkileri Hakkında Rus Arşivlerinden Edinilen Yeni Bilgiler”, *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Kırgız-Türk İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*. Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2017, s. 287-297.
- _____, Şabdan Baatır, Kırgızdar, Cilt. 6. Bişkek 2004, s. 152-155.
- Saray, Mehmet, *Atatürk ve Türk Dünyası*, TTK Yayınları, Ankara 1995.
- Shamshidin Uulu, Dyikanbek, *XIX. Yüzyılda Türkistanlı Hacıların Hac Yolculuğu*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Ankara 2019.
- Şaplyo, E. V., “Atatürk ve Üç Kılıç”, *Türk Kültürü*, Sayı 35. Kasım 1965, s. 84-87.
- Teârif-i Müslimîn Dergisi* 18 Teşrîn-i sâni [1]326, Cilt. 1, Sayı. 24.
- Yalçınkaya, Alâeddin *Sömürgecilik-Pan-İslamizm Işığında Türkistan*, Lalezar Kitabevi, İstanbul 2006.
- Yüce, Mehmet, “Bağımsızlık Sonrası Türkiye-Kırgızistan Ekonomik ve Sosyal İlişkiler”, *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Kırgız-Türk İlişkileri Sempozyumu*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2017, s. 395-410.

نہی کوی
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
میدانی
علا

۱۴۷
سے عبدی نے نبیؐ اور مولدی حسینہ شراکت قبول
ہاں اور مولدی تقدیم مکتبہ مولدی شراکت علی جناب
رضا تنیہ مولدی بیانیہ شراکت عانہ احادہ تویہ
علی سے نبیؐ تقدیم مکتبہ |

MF.ALY. 95/45 2

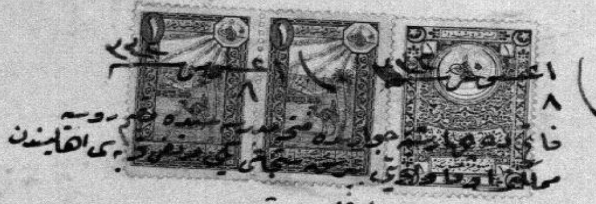
MF.ALY.00095

معارف نظارت جلد پنجم

سماز لواء مقدم حضرتی

بنده لری روسیه نیک اوفا ولایتی بریسوہ سنجائی اسلامارندن اولوب بوندن درت سنہ مقدم علوم دینیہ تحصیل ایچون مجازہ
کلمہ ایہ مدد احوال ماخذہ دولایسیلہ اورا رہ بار نیاصوب درت ای اول استا بولہ طلم اوکر نمہ اولیم معلوماتی نورک
اسلامارہ تقیہ ایہ بیلک ایچون تعلیم و تربیہ اصولارندن وہ خیدار اولو آرزو اید یورم استا بولہ کلمہ دار المعابدہ
قبول اولیم خصوصندہ لطف و ہمتارینک ابدال بولسقی استغنا واستقام ایہ ہم اقدم حضرتی { اعیسوی ۱۳۴۴
۸

احمد زلی عارت

تدریسات عالیہ بہ ۱۰۱ لٹوئی ۲۰۰۰
۱۱ لٹوئی دروژ

۱۸
۱۸
۵۸۹

MF.ALT.

95/45

3

MF.ALY.00095

تاریخ	تاریخ	نمبر	موضوع	تحریرات وارده تک		
				نومروسي	تاریخ	نوی
۱۲/۱۰/۱۳۲۷	۱۲/۱۰/۱۳۲۷	۱۲	قیض توکل نہ سزا آفندیہ بہ قیض توکل نہ مدارسہ بہ سزا آفندیہ	۸۹۴۵	۱۲/۱۰/۱۳۲۷	مجلس
حضور میں جناب شیخیناھی				مجلس نظاری		
<p>عن اصل قیض توکل نہ اولیہ بر قاج سے مقدم علوم عربہ تحصیل اینک اوزرہ مدینہ منورہ بہ مدرسہ و بالآخرہ جگہ یاسا حضرتی طرفندہ بری تحصیل دیعاوتہ کوند رسدہ اولیہ نہ جملہ دارالعلمیہ علیہ قبولی حکوم اصحاب در بلیہ ہتعدادہ بیابہ ایڈیٹہ در بیستہ معلوماً علوم عربہ بہ مدرسہ اولیہ و سبب علیہ دار مذکورہ دخول سر ارضی حائزہ بولندہ نہ فی ترویج سزا آفندیہ قابل اولیہ سزا آفندیہ اولیہ نہ سزا آفندیہ مدارسہ بہ قبولی دوام تحصیلہ مدعہ علیہ شیخیناھی شایانہ بولندہ بابہ</p> <p style="text-align: right;">۱۲/۱۰/۱۳۲۷</p>						
MF.ALY-				۵۵/۹۵		

MF.ALY.00095

Bursa Mekteb-i Sultanisi üçüncü sınıf talebelerinden olup mektepte çıkan hadiselerden dolayı ceza alan ve affedilen Altaylı Kırgız Türklerinden bir talebenin Darülmualim Mektebine kaydı hususundaki talebi üzerine tahsilini tamamlanması için sultani mekteplerinden birine müracaat etmesi gerektiğinin kendisine bildirildiği hakkında belge.

